

نقش معرفت‌شناسی در استقلال یا تلفیق پارادایم‌های تحقیق تربیتی

علیرضا شواخی^۱، مریم انصاری^۲، اشقایق نیک‌نشان^۳

بیان مساله

نفوذ تحقیق کیفی به عرصه‌ی تحقیقات تربیتی، منجر به مجادله‌ها و چالش‌های جدی در خصوص صلاحیت‌های روش‌های کمی و کیفی در دستیابی به شناخت و حقیقت شده است. انتخاب و انجام روش تحقیقی تربیتی از سوی محقق، بستگی به میزان آشنایی وی با شناخت و حقیقت، و نظریه‌های مختلفی که تاکنون برای آنها ارایه گردیده است، دارد. هدف مقاله حاضر معرفی، نقد و ارزیابی نظریه‌های شناخت - بنیادی و غیربنیادی - نظریه‌های حقیقت - سنتی و معاصر - و پس از آن شایستگی‌های روش‌های کمی و کیفی است.

سئوالات پژوهش

ویژگی‌های پارادایم‌های تحقیق کمی تربیتی مبتنی بر کدام نظریه‌های معرفت‌شناسی می‌باشد؟
ویژگی‌های پارادایم‌های تحقیق کیفی تربیتی مبتنی بر کدام نظریه‌های معرفت‌شناسی می‌باشد؟
نقش معرفت‌شناسی در استقلال یا تلفیق پارادایم‌های تحقیق تربیتی چیست؟

چارچوب نظری

در دو دهه اخیر مناظره‌ها و بحث‌های شدیدی در تحقیق تربیتی بر سر شایستگی‌های روش‌های تحقیقی کمی (quantitative) و کیفی (qualitative) وجود داشته است و غالباً یکی دیگری را به کاستی‌ها و یا زیاده‌طلبی‌ها متهم می‌سازد. بدین معنا که روش تحقیق کمی ادعای نبودن ملاکها و شاخص‌های قابل اندازه‌گیری را به روش تحقیق کیفی منتسب می‌کند و

^۱ - دانشجوی دکترای فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه اصفهان و مدرس مراکز تربیت معلم

Shavakhi 2007@gmail.com

^۲ دانشجوی دکترای فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه اصفهان

^۳ - دانشجوی دکترای فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه اصفهان

تحقیق کیفی به روش تحقیق کمی نسبت بی‌کفایتی و تاریخ‌گذشتگی می‌دهد [1]. اما، در واقع این‌گونه بحث‌ها به نحوی ناامیدکننده نیروی خود را صرف امور سطحی نموده است و از امور اساسی غافل هستند. بحث‌هایی از قبیل اینکه زبان جدیدی در تحقیق تربیتی یافت شده است و باید معرفی گردد و یا اینکه مناقشاتی در زمینه‌های کاربرد مبهم واژه‌های استاندارد موقتی، ارجاع فراوان به حیطه اجتماعی ارزش‌ها (values) که برخی آن‌ها را خارج از علم و برخی دیگر دربردارنده علم (science) در نظر گرفته‌اند، در جریان بوده است. ولی محققان تربیتی همواره به استفاده از روش‌های جدید علاقمند و غالباً به سمت فلسفه جدید علم‌روی آورده‌اند.

اما انتخاب و انجام روش تحقیق تربیتی از سوی محققان تربیتی چه تحقیق کمی و چه تحقیق کیفی باشد، بستگی به آشنایی آنان با حقیقت (truth) و نظریه‌های (theories) مختلفی که تاکنون برای آن تدوین و ارائه شده است، دارد؛ زیرا از اهداف اصلی انتخاب و انجام تحقیق، کشف حقیقت است. بنابراین آشنایی محققان تربیتی با نظریه‌های حقیقت، یاری‌گر آنان در انتخاب مدلل روش تحقیق مآخوذ است. لذا بحث حاضر را ابتدا با نظریه‌های حقیقت و شناخت (knowledge) و نقد و بررسی فشرده آنها آغاز کرده و سپس ارتباط پارادایم (paradigm) تحقیق تربیتی با نظریه‌های حقیقت و شناخت مورد کنکاش قرار می‌گیرد. در بخش پایانی بررسی، با عنایت به رابطه(های) نظریه‌های حقیقت و روش‌های تحقیق تربیتی به امکان توجیه-پذیری استقلال یا تلفیق روش‌های تحقیق تربیتی پرداخته می‌شود.

روش پژوهش

در این مطالعه از روش تحلیلی انتقادی استفاده می‌شود. بدین صورت که ابتدا مبانی مورد بحث تحلیل و سپس مورد نقد قرار می‌گیرد.

یافته‌ها

استدلال شده است که تأیید محض به استقلال یا تأکید صرف بر تلفیق، با قطعیت کامل قابل دفاع نبوده و هر کدام از رویکردها یا تلفیق آنها با رعایت معیارهای تلفیق می‌تواند به طور نسبی، یاریگر محقق تربیتی در نایل شدن به شناخت و حقیقت باشد، هم‌چنین نشان داده شده است که در برخی موضوعات اجتماعی و تربیتی رویکرد کیفی یا تلفیقی می‌تواند به طور مؤثرتری، عمل نماید.

بحث و نتیجه‌گیری

مساله مهم درگیر جامعه تحقیق تربیتی، تلفیق یا استقلال پارادایم‌های تحقیقی است. در مباحث قبل بیان شد که پارادایم‌های تحقیقی تربیتی را با عنایت به نظریه‌های حقیقت و نظریه‌های شناخت به دو پارادایم کمی‌گرا و کیفی‌گرا تقسیم کرده‌اند که هر یک بطور مستقل مدعی است، می‌تواند محقق تربیتی را به حقیقت (و شناخت) مورد نظر هدایت کند. اما سوال اصلی و حیثیتی در تحقیق تربیتی این است که، آیا اساساً از منظر حقیقت‌یابی تحقیق تربیتی، می‌توان این دو پارادایم تحقیقی را تلفیق (یا آمیخته) کرد و از آنها یک پارادایم تحقیقی دیگر بوجود آورد که محققان تربیتی را در دریافت حقیقت بهتر کمک کنند؟ گذری بر مناقشات تلفیق پارادایم‌های تحقیقی نشان می‌دهد که این دو پارادایم در هم موثر بوده‌اند، به سخن دیگر، برخی، جنبه‌های کیفی که قبلاً در تحقیق کمی نادیده گرفته می‌شد، هم‌اکنون مورد تصدیق و تأیید قرار گرفته و محققان کیفی هم، برای افزایش احتمالی تعمیم‌پذیری اقدام به نو کردن طرحواره‌های خود کرده‌اند و بنابراین تحقیق کمی، کیفی‌تر و تحقیق کیفی، کمی‌تر شده است؛ ولی هیچ یک جایگزین دیگری در دستیابی به شناخت و حقیقت نشده است، بلکه تاحدی در یک پارادایم جدید، متحد شده‌اند که در عین حال بهترین چیزی است که از این تلفیق ظاهر می‌شود و احتمالاً در اندازه خود حائز اهمیت است.

واژگان کلیدی: شناخت، حقیقت، تحقیق تربیتی، پارادایم، استقلال، تلفیق، جهان فیزیکی، جهان انسانی.

منابع

- 1- پاک سرشت، محمد جعفر (1384) پژوهش کیفی: ریشه‌ها و مبانی نظری. نامه علوم انسانی، پیاپی 12. صص 40-6.
- 2- Noddings. N. (2007). Philosophy of education. Published by westview press.
- 3- Guba.B.G.(1992) Relatiuism. In Curriculum Inquiry. Vol. 22. no.1.PP. 17-24.